

Kasztosodott felsőoktatási struktúra? A várható kereset megtartó ereje a felsőoktatásban¹

Csók Cintia

a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Nevelés- és Művelődéstudományi Intézetének tanársegéde, csok.cintia@arts.unideb.hu

A nemzetközi szakirodalom álláspontja szerint a pályaválasztás egy értékorientáció, motiváció és hajlam által befolyásolt döntési folyamat, amely a rendelkezésre álló erőforrások racionális mérlegelésén alapul, s a család és a tanuló által érzékelt realitások talaján születik (Boudon, 1998; Pusztai, 2015a). A hallgatók továbbtanulási aspirációja alaposan kutatott területnek számít. A moratóriumkeresés, az intergenerációs mintakövetés, illetve a tudás- és kapcsolatorientáltság hajtóereje az empirikus vizsgálatok homlokterét képezi (Pusztai, 2015a; Kovács et al., 2019). Jelen tanulmány célja, hogy feltárja az eltérő jövedelmet ígérő felsőoktatási képzésterületek rekrutációs bázisát, valamint a várható kereset felsőoktatási pályafutásra gyakorolt hatását. Egy öt ország hallgatói körében végzett kvantitatív kutatás adatbázisát (PERSIST 2019) felhasználva végeztük elemzéseinket. A várható keresetek alapján három tercilisre osztottuk a válaszadókat (átlag alatti keresetűek, átlagos keresetűek, átlag feletti keresetűek), ezek mentén vizsgálva a társadalmi és tanulmányi háttérüket (N = 2166). Eredményeink alapján a társadalmi státus és a középiskolai eredményesség összefüggést mutat a hallgatók pályaválasztásával, azonban a felsőoktatási pályafutás során – a képzésterületek eltérő szelekciós mechanizmusai következtében – e háttértényezők szerepe gyengülni látszik.

Kulcsszavak: felsőoktatás, pályaválasztás, várható kereset, perzisztencia

DOI: 10.37205/TEL-hun.2021.4.01

A közgazdaságtan versus a felsőoktatás értékduálja

„A modernizált társadalmakban az oktatási rendszer szorosan kapcsolódik egyéb társadalmi alrendszerhez, különös tekintettel a munkaerőpiachoz (Csehné, 2008). E kettő sokrétű kapcsolatát mutatja, hogy az oktatási rendszer alakítja ki a felnövekvő nemzedékek szakképzettségi szerkezetét, és valósítja meg a rendelkezésre álló humán erőforrás át- és továbbképzését. A felsőoktatási szakkínálat iránti keresletet alapvetően befolyásolják a munkaerőpiaci folyamatok, többek között az

¹ Absztrakt megjelenési helye: Csók Cintia (2022). A várható kereset hatása a hallgatói pályafutásra. In Katteín-Pornói Rita (Eds.), Oktatás egy változó világban – Kutatás, innováció, fejlesztés. Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete (pp. 95–96).

egyedülállóan elérhető jövedelmek, a nem gazdasági jellegű előnyök, a presztízs- és elhelyezkedési esélyek. Éppen ezért a felsőoktatás-politikai célok kijelöléséhez, a tervezéshez és a megvalósításhoz egyaránt nélkülözhetetlen az oktatás gazdasági összefüggéseinek megértése (Polónyi, 2002)” (idézi Csók, 2021, p. 205). A közgazdaságtan értékduálja szerint gondolkodó megközelítések a magas presztízsű, piacképes és kedvező kereseti lehetőségeket kínáló pályákat helyezik előtérbe. E logika mentén azok a hallgatók minősíthetők eredményesnek, akik az említett jellemzőkkel bíró felsőoktatási szakokra felvételt nyernek, majd ezekben a képzésekben diplomát szereznek. Ha azonban a felsőoktatási alrendszer önálló értékduálját vesszük alapul, akkor a hallgatói bemenet és kimenet közötti eltérés mértékére érdemes koncentrálnunk (Pusztai, 2011).

Létező szervezeti stratégia, hogy a tanulók magas társadalmi presztízsére úgy tekintenek, mint egy profitképes termékre. Miközben a felsőoktatási expanzió a komprehenzív intézményrendszer kialakulását mozdította elő, a hallgatókért és egyéb erőforrásokért folyó verseny az intézményi teljesítmények értékelését is sürgeti. Az intézményi rangsorolás szempontjai a gazdasági, a pedagógiai és az akadémiai preferenciák sokféleségét tekintve nagyon eltérőek lehetnek. Az intézményközi összehasonlítások egyik közös gyenge pontja azonban az, hogy az egyes vonzáskörzetek jellemzőit kevésbé vagy egyáltalán nem veszik figyelembe az összehasonlítást megalapozó indexek kialakításánál (Pusztai, 2011; Pusztai, 2015b). Ez a szemlélet szemben áll a felsőoktatásban tanulók eredményességét felmérő olyan kutatásokkal, melyek egyik markáns vonulata a hallgatók társadalmi háttérére és középiskolai pályafutására összpontosít, valamint az eltérő presztízsű képzések közötti töréspontokat igyekszik kitapintani (Pusztai, 2015c; Hegedűs, 2016; Alter, 2021; Csók & Hrabéczy, 2021a; Szigeti, 2021; Kocsis et al., 2022).

Az oktatás- és nevelésszociológiai vizsgálatok fókuszában a felsőoktatásba bekerülés differenciáltsága, valamint az egyes intézmények belső rétegzettsége és hátránykompenzáló funkciója áll (Ceglédi, 2018). Róbert (2000) tanulmányában például az önszelekciós mechanizmus kérdéskörét tárgyalja. Kutatásának eredményei szerint, a második ezredfordulót megelőzően domináns volt a diplomás szülők aránya és az előnyös kulturális, gazdasági tőkével rendelkező tanulók száma a felsőoktatásba jelentkezők között, szemben a nem továbbtanulók csoportjával. Két évtized elteltével a társadalom vertikális hierarchiájában való elhelyezkedés iskolai pályafutásra és diplomaszerezésre való hatása továbbra is a kutatások homlokterében van (Pusztai, 2015c). A hallgatók már a belépéskor sem képeznek homo-

gén csoportot (Csók et al., 2019; Kovács et al., 2019), s egyenlőtlen feltételekkel kezdhetik meg felsőfokú tanulmányaikat. A hátrányos helyzetű tanulók családi és középiskolai útravalója több szempontból is alulmarad a magasabb státusú társasikhoz képest (többek között például az anyagi helyzet, a szülői példa, az értelmiségi törődés, a 6-8 osztályos gimnáziumban szerzett érettségi vagy az árnyékoktatási szempontok mentén), ugyanakkor rezilienciaforrásként tekinthetünk például az anya és a tanuló saját olvasottságára, a szülői törődésre, a pedagógusok és szülők tanácsaira, a barátok példájára vagy a kapcsolatépítés hajtóerejére (Ceglédi, 2018). A pályaválasztási aspirációkat az alapvető demográfiai és társadalmi státusmutatók nagymértékben meghatározhatják, azonban a családon belüli társadalmi és kulturális tőketartalékok erőssége is a továbbtanulási irány magyarázó változóinak bizonyultak (Pusztai, 2011; Pusztai, 2015b).

A „soft” tényezők iskolai pályafutásra gyakorolt hatását felismerve (Ceglédi, 2019), „a nemzetközi szakirodalom kiemelt hangsúlyt fektet a szülői bevonódás (*parental involvement*) szerepére (Chavkin & Williams, 1989; Desforges & Abouchar, 2003; Ntekane, 2018; Chee & Ullah, 2020), amelynek két fő dimenziója [...]: a szülők iskolai részvétel[e] (*school-based parental involvement*) és a szülők otthoni részvétel[e] (*home-based parental involvement*) (Sheldon & Epstein, 2005; Green et al., 2007; Epstein et al., 2009; Imre, 2015; Imre, 2017). Témánk szempontjából fontos mozzanat, hogy a pályaválasztási orientáció kapcsán mennyiben érvényesül a szülői javaslatok figyelembevétele és a családi közös döntéshozatal. Imre (2017) eredményei értelmében a magasabb társadalmi státusú csoportok nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a tanulási érdeklődés kialakításának, amelyet a továbbtanulás és a sikeres iskolai pályafutás alappilléreinek tartanak. Továbbá a diplomás szülők kapcsolathálója a felsőoktatási szakkínálattal és elhelyezkedési lehetőségekkel összefüggő információáramlás természetes voltát vonja maga után. Ezzel szemben az alacsonyabb társadalmi státusú szülők részéről határozott igény mutatkozik az iskola segítségnyújtására a pályaválasztásban” (Csók & Hrabéczy, 2021a, pp. 58-59). „Összességében látható, hogy a család és az iskola közötti kommunikáció a sikeres tanulói előrehaladás egyik fontos mozgatórugója, hiszen e két szocializációs színtér éles vagy észrevehetetlen törésvonalában bontakozik ki a gyermek (Kozma, 2001; Pusztai, 2020). Megjegyzendő, hogy minél több nevelési partner vesz részt az együttműködésben, annál karakteresebb változás mutatható ki a diákok tanulmányi teljesítményében (Epstein & Sanders, 2006; Pusztai, 2020)” (Csók & Hrabéczy, 2021a, p. 59).

Módszertani keretek

Kutatásunk során a Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (a továbbiakban: CHERD-Hungary kutatócsoport) egy nagymintás hallgatói adatbázisát elemezzük (PERSIST 2019, N = 2199). A 2018/19-es tanév adatfelvétele kiterjedt Magyarország keleti régiójának felsőoktatási intézményeire,² valamint Szlovákia, Románia, Ukrajna és Szerbia határon túli főiskoláira és egyetemeire.³ A magyarországi almintá (N = 1034) kvótás, amely karokra, képzésterületre és finanszírozási formára reprezentálja az alapsokaságot. A határon túli megkérdezettek (N = 1165) valószínűségi mintavételi eljárással választottuk ki, s a hallgatókat csoportosan főiskolai/egyetemi kurzusokon értük el, ahol teljes körű lekérdezést végeztünk. A mintában nappali munkarendű másodéves alapszakos, illetve másod- és harmadéves osztatlan képzésben részt vevő válaszadók szerepeltek (Pusztai & Szigeti, 2021).

A CHERD-Hungary kutatócsoport a munkaerőpiaci kilátásokat és a várható nettó kezdő munkabért a KSH munkaerőpiaci statisztikáit felhasználva, a végzettséggel elérhető területre vonatkozó pályakövetési adatokkal számolta ki (Pusztai & Szigeti, 2021). Ezt követően a várható keresetek alapján három harmadra osztottuk a válaszadókat (alsó: 0–215,00 ezer Ft; középső: 215,01–239,00 ezer Ft; felső: 239,01 ezer Ft és afölött), a be nem sorolható válaszadókat kihagytuk a mintából. Elemzéseinket a kialakított harmadok mentén végezzük el (N_{összesen} = 2166), amiket a következőképpen neveztünk el: átlag alatti keresetűek (N = 707), átlagos keresetűek (N = 721) és átlag feletti keresetűek (N = 738). Jelen tanulmányunkban vizsgáljuk a megkérdezettek társadalmi háttérét, az átmenetet a középiskolából a felsőoktatásba és a hallgatói pályafutást. A korábbi kutatások áttekintése után három hipotézist fogalmaztunk meg, amelyeket a várható kereset alapján képzett tercilisek összehasonlítása során kvantitatív technikával tesztlünk. (1) Feltételezzük, hogy az alacsonyabb társadalmi státusú szülők gyermekei magasabb arányban fordulnak elő az átlag alatti keresetűek csoportjában (Róbert, 2000; Ceglédi, 2018). (2) Feltételezzük, hogy az átlag feletti keresetűek körében legmagasabb a többletteljesítményért többletpontot igénylők száma (Csók & Hrabéczy, 2021a; Csók & Hrabéczy, 2021b). (3) Feltételezzük, hogy a tanulmányok befejezése mellett legelkötelezettebb hallgatói csoport az alsó tercilisben képviselteti

² Debreceni Egyetem, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Nyíregyházi Egyetem, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola.

³ Babes-Bolyai Tudományegyetem, Emánuel Egyetem, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Konstantin Filozófus Egyetem Nyitra, Munkácsi Állami Egyetem, Nagyváradi Állami Egyetem, Partiumi Keresztény Egyetem, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Selye János Egyetem, Újvidéki Egyetem, Ungvári Nemzeti Egyetem.

magát (Kovács et al., 2019; Pusztai & Szigeti, 2021). Az adatfeldolgozáshoz az IBM SPSS Statistics 20 programot használtuk, egy- és többváltozós statisztikai módszereket alkalmazva. Az 1. táblázatban a vizsgált fogalmak operacionalizálása látható.

Társadalmi státus	Középiskolai többletteljesítmény	Elkötelezettség
a szülők iskolai végzettsége	emelt szintű érettségi	átlag fölött perzisztens
a szülők foglalkoztatottsága	nyelvvizsga	átlagosan perzisztens
az objektív, szubjektív és relatív anyagi helyzet	versenyhelyezés	átlag alatt perzisztens
a hallgató 14 éves kori lakóhelyének településtípusa	OKJ-/technikusi végzettség	

1. táblázat. A tanulmányban használt fogalmak dimenziói

Még az eredmények értelmezése előtt szükségszerű kitérnünk a nemi és képzésterület szerinti megoszlásokra. A csoportok között erős szignifikáns különbségek figyelhetők meg a nemek tekintetében. A nők átlagosan 70,9%-kal képviseltetik magukat a mintában, ugyanakkor az alsó tercilisben az adjusztált sztenderdizált reziduális felülreprezentáltságot jelez (84,0%). Őket követik 73,0%-kal a második harmad női hallgatói, majd 56,3%-kal a felső harmad női válaszadói. A férfiak oktatási hátránya, önszelekciója érzékelhető jelenség (Liskó, 2003; Fényes, 2009a; Fényes, 2010; Fényes, 2015), bár a magasabb jövedelmet ígérő szakokon az arányuk 43,7%, amely az átlagot 15 százalékponttal haladja meg. A kereseti csoportokat szemügyre véve egyenlőtlen eloszlásuk figyelhető meg képzési területenként is. A cellareziduálisok szerint az átlag alatti keresetűek körében egyértelműen felülreprezentáltak a pedagógusjelöltek (71,6%) és az agrárszakosok (16,4%). A pedagógusok kedvezőtlen kereseti viszonyaira több kutatás is rámutatott (Polónyi, 2015; Csók, 2021), az agrárdiplomások jövedelmi hátránya pedig a frissdiplomásokra irányuló pályakövetési vizsgálatokban rajzolódott ki (Veroszta, 2015; Veroszta, 2016). Az átlagos keresetűek csoportjában a bölcsészettudományi (30,9%), az orvos- és egészségtudományi (28,0%), továbbá a társadalomtudományi szakok (25,8%) dominanciája mutatható ki. A felső harmadban pedig a gazdaságtudományi (37,9%), a műszaki (17,1%) és az informatikai (15,0%) képzések járnak az élen (2. táblázat). A kutatásunk eredményei megerősítik a szakirodalom adatait. Györgyi (2010) a frissdiplomás pályakövetési adatokat elemezve úgy találta, hogy a kedvező elhelyezkedést biztosító területeken (orvos- és egészségtudomány, jogi és igazgatási) több mint 10%-kal alacsonyabb a felsőfokú végzettségűek keresete,

mint az átlagos munkaerőpiaci helyzetűnek nevezett szektorban (gazdaságtudományok terület, műszaki terület, informatika).

Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)
pedagógusképzés (71,6%) agrár (16,4%)	bölcsettudomány (30,9%) orvos- és egészségtudomány (28,0%) társadalomtudomány (25,8%)	gazdaságtudományok (37,9%) műszaki (17,1%) informatika (15,0%)

2. táblázat. Domináns képzési területek a várható keresetek alapján létrehozott tercilesek mentén (teljes minta). Megjegyzés: A feltüntetett értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid. > 2,0). Khi-négyzet próba, $p = 0,000$. Forrás: PERSIST 2019

A hallgatók társadalmi státusa

A csoportok között az egyik legfontosabb differencia a társadalmi háttérükben mutatkozik meg. A nevelésszociológia egyik alaptétele, hogy a tanulók továbbtanulási döntéseit és iskolai eredményességét a szülők iskolázottsága nagymértékben determinálja (Boudon, 1974; Bourdieu, 1978; Róbert, 2000; Pusztai, 2009; Engler, 2010; Pusztai, 2015b, 2015c; Ceglédi, 2018). Ezen általános érvényű összefüggést a vizsgálatunk is alátámasztja, hiszen többségében a középfokú végzettséggel rendelkező anyák (43,7%) s az alacsonyabb végzettséget szerzett apák (41,4%) gyermekei orientálódnak az alacsonyabb jövedelmet ígérő képzések irányába. Továbbá a szülők együttes iskolai végzettségére⁴ vonatkozó adatok alapján körükben alulreprezentált a diplomás családból érkezők aránya (25,7%). A kontroll csoportok értékei kedvezőbb képet mutatnak, ezen belül is az átlagos keresetűek körében emelkedik ki a főiskolát vagy egyetemet végzett szülők száma (38,1%) (3. táblázat). „Magyarozatként említhetjük, hogy azok a családok, akik a jövedelmi és a hatalmi hierarchiában magasabban állnak, szeretnék, ha gyermekük minimum reprodukálni tudná a rájuk jellemző társadalmi helyzetet. Ebből adódóan az alacsonyabb jövedelmet és presztízst kínáló pályák kevésbé vonzóak a magasabban kvalifikált szülők gyermekei számára (Benkő, 2009)” (Csók, 2020, p. 117).

⁴Róbert (1986) mintájára állítottuk össze a szülők együttes iskolai végzettségére vonatkozó adatokat. „Végzettségek: alacsonyabb (legfeljebb 8 általános, érettségig nem adó szakmunkásképző/szakiskola), középfokú (szakközépiskola/technikum, gimnázium), felsőfokú (főiskola, egyetem/tudományos fokozat). Az apa és az anya iskolai végzettségének kódjaiból átlagot számoltunk. A két szülő ugyanolyan iskolai végzettsége esetén azonos kódot kapott, ha különbség volt, akkor kutatói döntés alapján lefelé korrigáltunk” (Csók, 2020, p. 116).

	<i>Anya legmagasabb iskolai végzettsége***</i>			<i>Apa legmagasabb iskolai végzettsége***</i>			<i>Szülők együttes iskolai végzettsége***</i>		
	Átlag alatti keresetű (N = 707)	Átlagos keresetű (N = 721)	Átlag feletti keresetű (N = 738)	Átlag alatti keresetű (N = 707)	Átlagos keresetű (N = 721)	Átlag feletti keresetű (N = 738)	Átlag alatti keresetű (N = 707)	Átlagos keresetű (N = 721)	Átlag feletti keresetű (N = 738)
Alapfok	29,9	23,3	26,0	41,4	28,6	34,5	23,2	15,6	19,0
Középfok	43,7	38,9	38,0	37,5	39,2	37,1	51,1	46,3	46,2
Felsőfok	26,4	37,8	36,0	21,1	32,2	28,4	25,7	38,1	34,8
Összesen	100	100	100	100	100	100	100	100	100

3. táblázat. A szülők iskolai végzettsége a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén (teljes minta, oszlopszázalék). Megjegyzés: Az aláhúzva közölt értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid. > 2,0). Khi-négyzet próba, $p^{***} = 0,000$. Forrás: PERSIST 2019

A szülők iskolai végzettségére vonatkozó adatok az alsó tercilisbe tartozó képzési területek (például pedagógusképzés, agrár) nyitottabb jellegét sejtetik. Eredményeinkkel összhangban Gáti (2010) az iskolai előnyök generációk közötti reprodukcióját egy tradicionális indikátorral közelítette meg: egyetemi végzettségű szülők gyermeke maga is egyetemi diplomát szerez. Elemzése alapján az egyetemi végzettség „öröklődése” a „legzártabb” jogi (31%) és orvosi (29%) pályán jellemző, kiegészülve a természettudományi (27%) képzési területtel. Legkevesbé azonban az agrár (14%) és a pedagógus (11%) pályán van jelen, tehát ezek tekinthetők a „legnyitottabb” szakterületeknek. Szabó (2012) megfogalmazásában a hallgatók egy kasztosodott társadalmi struktúrát alkotnak, amely a képzési típusokhoz való egyenlőtlen hozzájutásban is megnyilvánul. A jelenlegi kutatásban, amikor a felsőoktatás belső rétegzettségét a képzési területek bontásában vettük górcső alá, szignifikáns különbségeket tapasztaltunk. Az elsőgenerációs szülők gyermekei az alsó harmadban dominánsak, ahol felülreprezentáltak a leendő pedagógusok (kvázi felsőfokú végzettségű szülők aránya: teljes minta 32,9%; pedagógusképzés 18,1%). Ezzel szemben a középső tercilisben a legerősebb a társadalmi háttér szerinti szelekció, amely az orvos- és egészség tudományi képzési területen tanulók magas arányával magyarázható (kvázi felsőfokú végzettségű szülők aránya: 59,7%). A felső harmadban hangsúlyos informatikai, műszaki és gazdaságtudományi területek a csoport társadalmilag heterogénebb jellegét adják.

Vizsgáltuk, hogy az iskolázottság mellett kimutathatók-e lényeges eltérések a szülők munkaerőpiaci profiljában is. Elemzéseink alapján a megkérdezett hallgatók többségének foglalkoztatottak a szülei. Az átlag alatti keresetűek csoportjában az apák 88,6%-a és az anyák 86,3%-a dolgozik, ugyanakkor az utóbbiak körében felülreprezentáltak vannak jelen a közmunkások (16,4%). A munkával nem ren-

delkező szülők aránya a középső tercilisben a legmagasabb (apa: 12,6%; anya: 19,9%) (4. táblázat), amelyet az érintett válaszadók jellemzően az apa halálával (32 fő), s az anya háztartásban betöltött szerepével (59 fő) indokoltak. Empirikus vizsgálatunk adatai megerősítik a korábbi kutatási eredményeket, amelyek szerint a vizsgálatba bevont régiók közös vonása, hogy az anyák magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek (Kiss, 2013; Pusztai & Márkus, 2017), ennek ellenére a háztartásbeli státusban lévők magas aránya miatt a foglalkoztatottságuk elmarad az apákétól (Pusztai & Márkus, 2017). Mindez különösen jellemző a határon túli magyar családokra, ahol a tradicionális szereposztás és értékorientáció még határozottabban megjelenik. Megjegyzendő, hogy egyes kutatások szerint a háztartásban vagy a nem teljes állásban dolgozó anyák gyermeknevelési hatékonysága magasabb, mert nagyobb időráfordítással vesznek részt a gyermek jövőjébe való investícióban (Coleman, 1988; Pusztai, 2009; Pusztai & Márkus, 2017).

	<i>Anya munkaerőpiaci helyzete***</i>			<i>Apa munkaerőpiaci helyzete***</i>		
	Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)	Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)
Nem dolgozik	13,7	19,9	14,1	11,4	12,6	9,9
Közmunkásként dolgozik	16,4	10,9	7,9	16,5	12,1	7,6
Nem közmunkásként dolgozik	69,9	69,1	78,1	72,1	75,3	82,5
Összesen	100	100	100	100	100	100

4. táblázat. A szülők foglalkoztatottsága a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén (teljes minta, oszlopszázalék) Megjegyzés: Az aláhúzva közölt értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid.>2,0). Khi-négyzet próba, p***=0,000. Forrás: PERSIST 2019

A továbbiakban a hallgatók gazdasági erőforrásait vettük górcső alá, hiszen az adatbázis lehetőséget adott az objektív, a szubjektív és a relatív anyagi helyzet feltérképezésére. A családok gazdasági tőkéjét tekintve azonban nem mutathatók ki számottevő eltérések, a kilenc tartós fogyasztási cikkből átlagosan hatot birtokolnak. Továbbá a vizsgált dimenziók alapján a szubjektív és a relatív mutatók nem jegyeznek szignifikáns különbségeket. Ugyanakkor eltéréseket tapasztaltunk, amikor hat cikk mentén mértük a hallgató saját objektív anyagi státusát (p=0,017). Ennek alapján a tanulók a középső tercilisben (1,89) mutatkoznak a legelőnyösebb helyzetűnek, őket követik az átlag feletti keresetűek csoportjába tartozók (1,75), s végül az alsó tercilisbe esők (1,66). Az átlagértékek valamennyi cso-

portban alacsonyak, hiszen a fiatalok körében kevésbé jellemző, hogy lakáskasz-sza-megtakarítással (25,5%), saját tulajdonú személyautóval (22,2%) és ingatlannal (14,0%) rendelkezzenek. Továbbá viszonylag kevesen birtokolnak tabletet vagy e-book olvasót (29,7%), de ennek oka lehet, hogy nem feltétlenül van rá szükségük, illetve igényük, hiszen a megkérdezettek körülbelül kétötöde átlagosnál drágább telefont (43,8%), laptopot vagy számítógépet (40,8%) használ. Az eredmények magyarázatához azonban azonosítanunk kellene a hallgatók értékrendszerét, a materiális javakhoz való hozzáállását és a fogyasztási szokásaikat (Márkus, 2015; Pusztai & Márkus, 2017). Így összességében a gazdasági tőke vonatkozásában nem mutathatók ki éles szakadékok.

A tanulmányi pályafutást és a munkával kapcsolatos percepciókat a társadalmi stratifikációs erőter mellett a lakóhelyi környezet típusa, nagysága és elhelyezkedése is meghatározza (Forray R. & Kozma, 1992; Pusztai, 2009; Pusztai, 2015c; Ceglédi, 2018; Csók, 2019). Kutatásunkban az alsó tercilisbe eső hallgatók között kiugró értéket (47,1%) mutat a községből/faluból érkezők aránya. Ezzel szemben az átlagos keresetűek csoportjában a kisebb várost (35,7%), a felső tercilisben pedig a megyeszékhelyet (33,8%) jelölték legtöbbször a 14 éves kori állandó lakhely településtípusának (5. táblázat). Korábbi kutatásokban is érzékelt jelenség, hogy míg a legalacsonyabb bejutási átlagpontszámú szakokon erős községi dominancia figyelhető meg (Kiss, 2013), addig a „piacképes” diplomát nyújtó egyetemeken lényegesen kisebb arányban vannak jelen azok, akik a települési hierarchiában alacsonyabban elhelyezkedő lakóhelyről érkeznek (Róbert, 2000).

	Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)
Község, falu	47,1	35,2	31,2
Kisebb város	36,8	35,7	31,8
Megyeszékhely	14,8	26,0	33,8
Főváros	1,3	3,1	3,2
Összesen	100	100	100

5. táblázat. A hallgatók 14 éves kori lakóhelyének településtípusa a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén (teljes minta, oszlopszázalék). Megjegyzés: Az aláhúzva közölt értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid. > 2,0). Khi-négyzet próba, $p = 0,000$.

Forrás: PERSIST 2019

Az elmúlt évtizedek oktatáskutatása igazolta a származási család társadalmi státusának befolyásoló szerepét, hiszen az eltérő környezetből érkező hallgatók finansiális, intellektuális, aspirációs és procedurális vonatkozásban egyaránt eltérő

rő mértékű szülői támogatást kapnak, s ezek hatással lehetnek a fiatalok továbbtanulási és munkavállalással kapcsolatos terveire (Pusztai, 2015c; Pusztai & Márkus, 2017). Ugyanakkor a felsőoktatás-kutatók között a tekintetben is konszenzus van, hogy az egyén pályaválasztását egyéb erőforrások is formálhatják, mint például a családon belüli társadalmi tőke (Pusztai, 2004; Pusztai, 2009; Márkus, 2015), amely a „*Milyen gyakori a felsőoktatási éve alatt, hogy a szülei...?*” kérdéssel is mérhető (Márkus, 2015). A válaszadók kilenc tevékenységet értékelhettek egy 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán (1: egyáltalán nem, 2: nem jellemző, 3: is-is, 4: jellemző, 5: teljesen jellemző). Az egyes tevékenységek gyakoriságának átlagpontszámai mutatják, hogy az alsó tercilisben a családok szignifikánsan aktívabbak a közös programok szervezésében. Továbbá a szülők viszonylag gyakran nyújtanak a gyermeküknek anyagi támogatást (3,62), érdeklődnek tőlük a tanulmányaikról és a vizsgáikról (3,62), beszélgetnek velük (3,59), bátorítják őket a tanulmányok folytatására (3,51) és tájékozódnak a szabadidős tevékenységeikről (3,36) (6. táblázat). Tehát annak ellenére, hogy a szülők iskolázottsága elmarad a másik két csoporttól, ők is felismerték a tanulás értékét, s igyekeznek támogatni gyermekeiket a sikeres tanulmányi előmenetelükben (Márkus, 2015).

<i>Milyen gyakori a felsőoktatási éve alatt, hogy a szülei...</i>	Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)	Anova
és Ön beszélgettek egymással?	3,6	3,6	3,5	ns
tájékoztattak arról, hogyan tölti a szabadidejét?	3,4	3,3	3,3	ns
érdeklődtek tanulmányairól, vizsgáiról?	3,6	3,6	3,6	ns
támogatták anyagilag?	3,6	3,7	3,6	ns
szerveztek Önnel közös családi programokat?	3,3	3,2	3,2	*
szüleivel tanulmányai megszakításáról beszélt?	2,0	2,0	1,9	ns
helyeselték, hogy megszakítja tanulmányait?	1,6	1,5	1,5	ns
bátorították tanulmányai folytatására?	3,5	3,6	3,6	ns
szerveztek Önnel közös sportos programokat?	2,4	2,2	2,2	**

6. táblázat A hallgatók családon belüli társadalmi tőkéje a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén (teljes minta, átlagértékek négyfokú skálán). Megjegyzés: p* = 0,030, p** = 0,007, ns = nem szignifikáns. Forrás: PERSIST 2019

Átmenet a középiskolából a felsőoktatásba

A következőkben a felsőoktatásba belépést megelőző éveket helyezzük előtérbe, hiszen a középiskolás időszakra mint kétélű fegyverre tekintünk, amely enyhítheti és fel is erősítheti a származási háttér továbbgyűrűző hatását (Ceglédi, 2018). A megkérdezett hallgatók jellemzően gimnáziumból érkeztek a felsőoktatásba (74,0%), ezen belül is az átlagos keresetűek csoportja mutat kiemelkedő értéket (80,5%). A szakközépiskolai, szakképző osztályban érettségizettek száma azonban az alsó tercilisben 7 százalékponttal (32,9%) haladja meg a 26%-os átlagot. A felvételi tendenciák alapján a szakközépiskolában végzettek közül egyrészt kevesebben jelentkeznek felsőoktatásba, másrészt a továbbtanulók nagyobb arányban céloznak meg alacsonyabb presztízsű szakokat, szemben a gimnáziumban érettségizettekkel (Róbert, 2000; Nagy P., 2010; Fehérvári, 2014). Mindezt adataink is megerősítik, hiszen a volt gimnáziumi tanulók az orvos- és egészségtudomány területén dominálnak (89,5%), a szakközépiskolások pedig a pedagógusképzésben (38,7%) ($p = 0,000$).

A megkérdezettek többsége szerint a felsőoktatási jelentkezés egy önálló döntés volt (74,7%). A tercilisek összevetéséből azonban kirajzolódik, hogy a szülői elvárásoknak, a pedagógusok tanácsainak, a barátok és osztálytársak példájának követésében szignifikáns eltérések vannak a csoportok között. Az átlagos jövedelmet ígérő szakokon tanulókra volt leginkább jellemző a szülői (33,8%) és a tanári (18,0%) javaslatok szem előtt tartása, valamint a barátok és az osztálytársak választásának (10,5%) figyelembevétele. Ezzel szemben az alsó harmadba eső hallgatók szerint a döntésükre kevésbé voltak hatással a felsorolt személyek (7. táblázat), bár a szakirodalom alapján „a környezeti befolyások (család, referenciacsoportok, kultúra) közvetlen vagy közvetett módon, de befolyásoló erővel bírnak attól függetlenül, hogy a hallgató hogyan érzékeli vagy interpretálja azt (Kotler, 1999; Rámháp, 2017; Tódor, 2019; Tódor, 2022)” (idézi Csók & Hrabéczy, 2021a, p. 66).

	Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)
Szüleim elvárásait, tanácsait követtem**	26,6	33,8	28,7
Tanáraim tanácsait követtem***	10,9	18,0	16,8
A magam feje után mentem	76,1	72,3	75,9
Testvére(i)m példáját követtem	3,8	5,4	6,4
Barátaim, osztálytársaim példáját követtem*	6,6	10,5	8,4
Pályaválasztási tanácsadó segítségével	3,0	3,2	3,0
Egyéb	3,3	3,2	3,0

7. táblázat. A felsőoktatási jelentkezési döntés meghozatala a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén (teljes minta, több válasz is lehetséges, százalékban).

Megjegyzés: Az aláhúzva közölt értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid.>2,0). Khi-négyzet próba, $p^* = 0,026$, $p^{**} = 0,010$, $p^{***} = 0,000$. Forrás: PERSIST 2019

Az oktatáskutatók a partiumi régióra kiterjedő kvantitatív kutatások adatai alapján úgy találták, hogy a felsőoktatásba jelentkező diákok főbb motivációja a tudás-szomj és a kedvezőbb munkaerőpiaci lehetőségek reménye (Pusztai et al., 2015; Kovács et al., 2019). Ezzel összhangban elemzéseink során azt tapasztaltuk, hogy a hallgatói csoportokban szintén ezek az általánosabb tényezők játszottak szerepet a továbbtanulásban, mint a tudásgyarapítás (89,9%), a hivatáskeresés (86,3%) és a diplomával való könnyebb elhelyezkedés reménye (83,6%). A csoportok közötti különbségeket tekintve azonban kiemelendő, hogy a magasabb keresetet ígérő szakokon tanulók körében felülreprezentált a jól jövedelmező (84,5%), az elismert (83,1%) foglalkozás utáni vágy, a kapcsolatorientáltság (71,2%), a társadalmi mobilitásra törekvés (55,8%) és a munkahelyi követelménynek való megfelelés (29,3%). Az alsó tercilisben pedig szignifikánsan nagyobb a lokális kötődés, azaz a földrajzi intézmény közelségének befolyásoló szerepe (65,3%). A pályaválasztási aspirációk vizsgálatánál érdemes kitérnünk a nemi eltérésekre is, hiszen amíg az alsó harmadban dominánsak a női hallgatók, addig a felső harmadban kiemelkedő a férfiak aránya. Éppen ezért a jelentkezési motivációk mellett a 8. táblázatban jelöltük a nemi differenciákat is. Összességében a három csoportra fókuszálva megállapítható, hogy Fényes (2009b) korábbi eredményeivel összhangban a nőknek elsősorban a tanulás (91,1%) és a hivatáskeresés (89,0%) fontos, a férfiakat pedig jellemzően a magasabb kereset (83,3%) motiválja. Emellett az utóbbiak körében szignifikánsan gyakoribb, hogy a továbbtanulásban motiválta őket a társadalmi kitörés reménye (58,3%), a

munkavállalás időbeli kitolódása (40,1%), az intergenerációs mintakövetés (30,9%) és a munkahelyi követelménynek való megfelelés (29,9%).

	Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)	Nemi különbség
Hogy jól jövedelmező állást találjak***	61,8	76,6	84,5	férfiak inkább***
Hogy elismert foglalkozásom legyen**	76,2	78,6	83,1	ns
Felsőoktatási intézmény földrajzi közelsége*	65,3	59,2	63,8	ns
Hogy gyarapítsam tudásom	88,4	90,4	90,8	nők inkább*
Hivatásom keresése	88,0	86,0	85,1	nők inkább***
Mert diplomával könnyebb elhelyezkedni	81,9	83,0	86,0	ns
Mert még nem akartam dolgozni	36,3	32,5	36,1	férfiak inkább**
Hogy sokféle kapcsolatot alakítsak ki**	62,2	65,2	71,2	ns
Családi hagyományt követtem	26,6	26,6	27,6	férfiak inkább**
Megengedhettem magamnak anyagilag	53,3	54,1	56,0	ns
Nem kellett tandíjat fizetni	57,9	55,4	55,7	ns
Munkahelyi követelmény**	25,3	21,2	29,3	férfiak inkább**
Társadalmi mobilitás reménye, kitörés***	42,6	52,6	55,8	férfiak inkább**

8. táblázat. Továbbtanulási motivációk a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén (teljes minta, több válasz is lehetséges, százalékban). Megjegyzés: Az aláhúzva közölt értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid. > 2,0). Khi-négyzet próba, ns = nem szignifikáns, $p^* < 0,05$, $p^{**} < 0,01$, $p^{***} < 0,001$.

Forrás: PERSIST 2019

Róbert (2000) már két évtizeddel ezelőtt is a „piacképes” képzésekre jelentkezők tanulmányi eredményességére mutatott rá, míg Kiss (2013) a kiemelkedő középiskolai teljesítményt nyújtók alacsony arányát azonosította a legalacsonyabb átlagpontszámú alapszakokon. A bemeneti eredményesség vizsgálatánál szem előtt kellett tartanunk, hogy az egyes országokban különböző a felvételi rendszer (Ceglédi, 2018), így a validitás érdekében az adatbázisból leválasztottuk a magyarországi almintát. A 9. táblázat mutatja, hogy a középső tercilisben szignifikánsan magasabb az emelt szintű érettségit teljesítők (84,5%) száma, valamint a középfokú (67,5%) és a

felsőfokú (18,9%) nyelvvizsgát tevők aránya. Bár a tanulmányverseny-helyezés (például OKTV) vonatkozásában nincs éles különbség a csoportok között, ezen kategóriában is a középső tercilisbe esők járnak az élen (4,5%). Így látható, hogy az átlagos keresetet ígérő szakokat jelölők kimagasló középiskolai teljesítménnyel jutottak el a felsőoktatásig. Ebben jelentős szerepe van az orvostanhallgatóknak, hiszen szelektáltan, magas pontszámmal és elkötelezetten lépnek be a képzésbe (Dinyáné Szabó et al., 2019; Pusztai et al., 2022).

Az átlag feletti jövedelműek csoportjában is a hallgatók több mint fele rendelkezik középfokú komplex nyelvvizsgával (60,7%) és emelt szintű érettségivel (54,3%), s ezekben az eredményességi mutatókban a gazdaságtudományi képzésekre jelentkezők élen járnak. Emellett ebben a tercilisben a legnagyobb az OKJ-/technikusi végzettség miatt többletpontot szerzők aránya (10,5%), ezen belül pedig kitűnnek a műszaki (15,4%) és az informatikai (14,3%) területeken tanulók. Az említett szakmai profilú képzésekben a szakképzés jó alapja lehet a felsőfokú tanulmányoknak (Csók & Hrabéczy, 2021c). Megtartó erőként szolgálhat, ha már a felsőoktatásba belépést megelőzően kezdetét vette a pályaszocializáció, kiemelve az elsajátított ismerethalmaz, a pályaaazonosulás és a szakmában való elmélyülés jelentős szerepét.

Az alsó tercilisben a megkérdezettek többsége alacsonyabb bemeneti eredményességgel kezdte meg felsőfokú tanulmányait, szemben a másik két csoporttal. Ezen hallgatói bázis az emelt szintű érettségi teljesítésében (41,1%), a középfokú (46,9%) és a felsőfokú (7,7%) nyelvvizsga megszerzésében is alulreprezentált. A lemaradás súlyosságát mutatja, hogy a középső tercilisben több mint kétszer annyian tettek emelt szintű érettségi vizsgát és középfokú nyelvvizsgát, mint az átlag alatti keresetűek csoportjában. Kérdésként merül fel, hogy mennyiben beszélhetünk tényleges lemaradásról és gyengébb tanulmányi eredményről. Kiss (2013) alapján az alacsonyabb pontátlagú szakok között több alacsonyabb jövedelmet ígérő szakma is képviselteti magát (például csecsemő- és kisgyermeknevelő, óvodapedagógus, tanító, tanár). Meglátásunk szerint befolyásoló szerepe lehet az áhított szak bemeneti követelményeinek, hiszen a jelentkezők pontosan tudják, hogy milyen feltételeket kell teljesíteniük (például emelt szintű érettségi vizsga), milyen többletpontokra (például közép vagy felsőfokú nyelvvizsga) van szükségük ahhoz, hogy elérjék az adott képzés felvételi ponthatárát. Ebből következik, hogy az alacsonyabb bekerülési ponthatár és kritérium (például nem kötelező az emelt szintű érettségi vizsga) visszahúzó erővel bírhat azáltal, hogy a hallgatók nem érzik

szükségét a többlet-erőfeszítésnek, hiszen e nélkül is felvételt nyerhetnek a vágyott szakra.

	Átlag alatti keresetűek (N = 263)	Átlagos keresetűek (N = 318)	Átlag feletti keresetűek (N = 430)
Sportteljesítmény miatt	9,2	6,1	8,5
Tanulmányverseny-helyezés miatt	3,3	4,5	3,3
Fogyatékoság miatt	0,7	1,3	1,4
Hátrányos helyzet miatt	9,3	9,6	7,8
OKJ-/technikusi végzettség miatt**	5,2	3,6	10,5
Középfokú komplex nyelvvizsga miatt***	46,9	67,5	60,7
Felsőfokú komplex nyelvvizsga miatt***	7,7	18,9	9,6
Halmazottan hátrányos helyzet miatt	2,9	2,6	2,1
Emelt szintű érettségi teljesítéséért***	41,1	84,5	54,3
Gyermekgondozásért	1,5	0,3	1,4

9. táblázat. Többletpontok a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén (magyarországi alminta, több válasz is lehetséges, százalékban). Megjegyzés: Az aláhúzva közölt értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid. > 2,0). Khi-négyzet próba, $p^{**} = 0,001$, $p^{***} = 0,000$. Forrás: PERSIST 2019

Felsőoktatási pályafutás

Mielőtt az egyes csoportok felsőoktatási előrehaladását megvizsgálánk, a 10. táblázatban a választott pálya néhány átfogó jellegzetességét vesszük górcső alá, mint a képzésterület nehézségi besorolása, attraktivitása és felvételi szelektivitása. Ezeket az adatokat jogszabályi (10. melléklet a 87/2015. [IV. 9.] Korm. rendelethez) és oktatásstatisztikai (felvételi adatbázisok) forrásokból nyerte a CHERD-Hungary kutatócsoport (Pusztai & Szigeti, 2021). Ahogy a módszertani fejezetben is jeleztük, az átlag alatti keresetűek csoportjában jellemzően az oktatáspolitikai szemszögből könnyebbnek ítélt (74,7%) és az erősen vonzó (71,5%) képzési területek dominálnak (például agrár, pedagógusképzés). Hasonlóan a középső tercilisbe eső hallgatókhoz, akik szintén a „könnyebbnek” minősített (70,6%) pályákon vannak felülreprezentálva, kiemelve a bölcsészettudományi és társadalomtudományi szakok túlsúlyát (az orvos- és egészségtudományi terület nehézségi szintje elkülönül e tekintetben). Az előbbiekkal ellentétben, a felső kategóriába tartozók jellemzően a nehezebbnek ítélt (80,9%) és az erősen vonzó (66,4%) képzésterületen folytatnak tanulmányokat (például műszaki, informatika, gazdaságtudományok), de várhatóan számukra meg fog térülni a diploma megszerzésébe befektetett idő,

pénz és energia (Csók & Hrabéczy, 2021a). A felső tercilis jellegadó ismérve a mintatantervbe foglaltaknál lassabb haladás és a magas lemorzsolódási rizikó, amit a passzíváltatás nagy aránya (7,5%) és a potenciális túlfutás esélye (21,1%) vetít előre.

	Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)
Nehézségi besorolás***	könnyebbnek ítélt (74,7)	könnyebbnek ítélt (70,6)	nehezebbnek ítélt (80,9)
Attraktivitás***	erősen vonzó (71,5)	közepesen vonzó (84,7)	erősen vonzó (66,4)
Felvételi szelektivitás***	44,1	35,4	46,8
Volt legalább egy passzív félve***	2,2	4,8	7,5
Potenciális túlfutók***	9,5	14,8	21,1

10. táblázat. A választott pálya jellemzői a keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén (teljes minta, több válasz is lehetséges, százalékban). Megjegyzés: Az aláhúzva közölt értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid. > 2,0). Khi-négyzet próba, $p^{***} = 0,000$.

Forrás: PERSIST 2019

Kutatásunk utolsó szakasza kiterjedt a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek és a perzisztencia mint a tanulmányok befejezések melletti elkötelezettség összefüggéseinek vizsgálatára. A CHERD-Hungary kutatócsoport főkomponens-elemzést végzett a perzisztencia négy mutatója alapján, amelyek a következők: „1) a tanulmányok, amelyeket folytatok, hasznosak lesznek számomra a szakmai karrierem során, 2) nagyon elszánt vagyok a tanulmányaim befejezését illetően, 3) szeretnék minél jobb tanulmányi eredményeket elérni, 4) mindent megteszek annak érdekében, hogy részt vehessek az előadásokon, szemináriumokon, gyakorlati órákon” (Fényes, 2021, p. 40). Az eredmények szerint szignifikáns különbség van a perzisztenciában a kereseti tercilisek szerint. A legkevésbé perzisztensek a felső tercilis tagjai (átlag alatt: 38,2%), majd őket követik a középső csoportba tartozó hallgatók (átlagosan: 36,8%). Az átlagot meghaladóan perzisztensek az alacsonyabb jövedelmet ígérő szakok megkérdezettjei (34,7%) (11. táblázat). Az eredmények hátterében egyrészt a képzési területek állnak, hiszen az átlag alatti keresetűek csoportjában domináns hitéleti és pedagógusképzések tanulói az átlag fölött elszántak tanulmányaik befejezését illetően. Továbbá láttuk az előzőekben, hogy ezen hallgatók között felülreprezentáltak a női hallgatók. Az adatok alapján a per-

zisztencia főkomponens értéke a nők körében emelkedik ki, amely a hagyományos nemi szerepek szerinti viselkedéshez, a nők erősebb szabálykövető attitűdjéhez, manifeszt elvárásoknak való megfeleléséhez és szorgalmához vezethető vissza. Ezzel szemben a férfiaknál több lemorzsolódási rizikótényező van jelen, kiemelve a szak és a tanulás iránti érdeklődés hiányát, az anyagi problémákat és a tanulási nehézségeket (Fényes, 2021; Ceglédi et al., 2022).

	Átlag alatti keresetűek (N = 707)	Átlagos keresetűek (N = 721)	Átlag feletti keresetűek (N = 738)
Átlag fölött perzisztens	34,7	32,0	30,7
Átlagosan perzisztens	34,1	36,8	31,1
Átlag alatt perzisztens	31,2	31,2	38,2
Összesen	100	100	100

11. táblázat. Perzisztencia a várható keresetek alapján létrehozott tercilesek mentén (teljes minta, oszlopszázalék). Megjegyzés: Az aláhúzva közölt érték arra utal, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna (Adj.Resid. > 2,0). Khi-négyzet próba, $p = 0,032$. Forrás: PERSIST 2019

Összefoglalás

Jelen tanulmányunkban a PERSIST 2019 adatbázis alapján vizsgáltuk öt ország hallgatóinak társadalmi háttérét, középiskolai jellemzőit és felsőoktatási előrehaladását (N = 2166). A szakirodalom alapján három hipotézist fogalmaztunk meg, amelyeket statisztikai módszerekkel teszteltünk. Elemzéseink alapján érzékletesen megragadhatók a várható keresetek alapján létrehozott hallgatócsoportok (átlag alatti keresetűek, átlagos keresetűek, átlag feletti keresetűek) sajátos arcultai.

Tanulmányunk első felében előtérbe helyeztük az úgynevezett „kemény” szociológiai mutatókat (szülők iskolai végzettsége és foglalkoztatottsága, anyagi helyzet, lakóhely településtípusa), hiszen a nevelésszociológia álláspontja szerint sztochasztikus módon függenek össze az iskolai és munkaerőpiaci életúttal. Emellett eredői a gazdasági, társadalmi és kulturális tőkének, valamint kijelölik az értékrendbeli jellemzők legfőbb kereteit is (Ceglédi, 2018). Feltételeztük, hogy az alacsonyabb társadalmi státusú szülők gyermekei magasabb arányban fordulnak elő az átlag alatti keresetűek csoportjában. Az első hipotézisünket igazolni tudtuk, ugyanis elemzéseink alapján a szülők iskolázottsága és munkaerőpiaci helyzete terén lényeges eltérések mutatkoztak a csoportok között. Az alacsonyabb jövedelmet ígérő képzésekben alulreprezentált volt a diplomás családból érkezők száma,

ezen belül is a középfokú végzettséggel rendelkező anyák és az alapfokú végzettséget szerzett apák gyermekei emelkedtek ki. Magyarozatként említhetjük, hogy a csoportban a pedagógusképzés dominált, amely a társadalmi mobilitás egylépcsős csatornájaként funkcionálhat (Szabó, 2012). Továbbá az alsó tercilisben a szülők többsége dolgozott, de a nők körében felülreprezentáltak jelentek meg a közmunkások. Ennek ellenére az anyagi helyzet vonatkozásában nem mutathatók ki éles különbségek. Ellentétben a települési hierarchiában elfoglalt hellyel, hiszen az alsó harmad tanulói döntően községekben/falvakban nőttek fel, míg a másik két tercilisben több volt a városi hallgató.

A „kemény” szociológiai mutatókon, társadalmi ismérveken túl fontosnak tartottuk megnézni a szülői törődésben megnyilvánuló családi társadalmi tőkét, ami a felsőoktatási évek alatt is hasznosítható erőforrásként funkcionál (Pusztai, 2009; Pusztai, 2016; Ceglédi, 2018). A családból hozott minták ugyanis akár a társadalmi hovatartozást is felülírhatják, kiemelve a szülői figyelem és kontaktus szerepét (DiMaggio, 1982; Aschaffenburg & Maas, 1997; Blaskó, 2002; Blaskó, 2003; Pusztai, 2009; Pusztai, 2016; Ceglédi, 2018). Eredményeink alapján az alsó tercilisben a családok szignifikánsan aktívabbnak bizonyultak a közös családi és sportos programok szervezésében. Emellett – hasonlóan a többi hallgatóhoz – a szülőkkel való kapcsolattartás és beszélgetés is viszonylag gyakorinak mutatkozott. Ez azt jelenti, hogy a kedvezőtlenebb helyzetű tanulók a jobb státusúakhoz hasonló szülői törődésben részesülnek, ami egyfajta hajtóerőt jelenthet a tanulmányaik során (Ceglédi, 2018).

A második hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy az átlag feletti keresetűek körében a legmagasabb a többletteljesítményért többletpontot igénylők száma. Ezt a feltevésünket nem tudtuk igazolni, ugyanis a középső harmad hallgatói emelkedtek ki az emelt szintű érettségi teljesítésében és a nyelvvizsgabirtoklás tekintetében, ami részben az orvostanhallgatók felülreprezentáltságával magyarázható. Ezen csoportot követte a felső tercilis, ahol a gazdaságtudományok területén tanulmányokat folytatók eredményességi mutatói voltak kimagaslóak, s a nagy létszámú informatikus- és mérnökhallgatók pedig az OKJ-/technikusi végzettség megszerzésében jeleskedtek. Az alacsonyabb jövedelmet ígérő szakokon tanulók a bemeneti eredményességük alapján sereghajtónak bizonyultak.

Végezetül feltételeztük, hogy a tanulmányok befejezése mellett legelkötelezettebb hallgatói csoport az alsó tercilisben képviselteti magát. A harmadik feltevésünket igazolni tudtuk, mert bár a felső harmad hallgatói nagyfokú moratóriumkereső és presztízssre vágyó orientációval lépnek be a felsőoktatásba, a felemelkedésorien-

táltság érzése elhalványulni látszik abban a szelektívebb és szigorúbb intézményi kultúrában, amely körbeveszi őket. A csúszások és a passzív félévek magas aránya pedig táptalaját képezhetik a képzésből való kiábrándulásnak (Kovács et al., 2019; Pusztai & Szigeti, 2021). Ezzel szemben az alsó tercilis tanulói a „könnyebb” képzésekben töretlenül haladnak előre (Pusztai & Szigeti, 2021), amit a mérsékelt képzési követelmények mellett a hallgatók erős hivatástudata, az elhívásra és spiritualitásra épülő hivatásfelfogása is eredményezhet (Pusztai, 2015a).

Összességében megállapíthatjuk, hogy a várható keresetek alapján létrehozott tercilisek mentén karakteres eltéréseket tapasztaltunk. Adataink kiegészítik azokat a kutatási eredményeket (Pusztai & Szigeti, 2021), amelyek a tanulmányok befejezése melletti elkötelezettséget egy összetett jelenségként interpretálják, amelyben egyidejűleg több „soft” komponens is szerepet játszik (például szülői törődés, hivatástudat, intézményi kultúra). Eredményeink általánosíthatóságának korlátot szabnak a felsőoktatási rendszer és a munkaerőpiac dinamikus változásai és a kérdőíves adatfelvétel körülményei. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül például, hogy hosszabb távon, a szakvizsgák letételével a jövedelmek felzárkózása mutatható ki az orvosi pályán (Györgyi, 2010), valamint az elmúlt időszak orvosi bérrendezésre való törekvéseit is érdemes megemlítenünk (Vargha et al., 2021). Célunk, hogy a továbbiakban egy kvalitatív kutatás során feltárjuk a moratóriumorientált hallgatók életútját és a felsőoktatási tanulmányi előmenetelük során érzékelt kihívásokat.

Köszönetnyilvánítás, támogatás

A kutatás a 123847 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Irodalom

- Alter, E. (2021). A STEM képzésterületek hallgatóinak jellemzői. In Pusztai, G. & Szigeti, F. (Eds.), *Előrehaladás és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban* (pp. 59–63). CHERD-Hungary.
- Aschaffenburg, K. & Maas, I. (1997). Cultural and educational careers: The dynamics of social reproduction. *American sociological review*, 62(4), 573–587. <https://doi.org/10.2307/2657427>
- Benkő, B. (2009). *Szociálpedagógia szakos hallgatók a felsőoktatásban és a munkaerő-piacon*. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem.
- Blaskó, Zs. (2002). Kulturális reprodukció vagy kulturális mobilitás? *Szociológiai Szemle*, (2), 3–27.
- Blaskó, Z. (2003). Cultural reproduction or cultural mobility? *Review of Sociology*, 9(1), 5–26. <https://doi.org/10.1556/RevSoc.9.2003.1.1>
- Boudon, R. (1974). *Education, Opportunity, and Social Inequality: Changing prospects on Western society*. Wiley-Interscience.
- Boudon, R. (1998). Limitation of Rational Choice Theory. *American Journal of Sociology*, 104(3), 817–28. <https://doi.org/10.1086/210087>
- Bourdieu, P. (1978). *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat Kiadó.
- Ceglédi, T. (2018). *Ugródeszkán: reziliencia és társadalmi egyenlőtlenségek a felsőoktatásban*. CHERD-Hungary.
- Ceglédi, T. (2019). Reziliens életutak, avagy A hátrányok ellenére sikeresen kibontakozó iskolai karrier. *Szociológiai Szemle*, 22(2), 85–110.
- Ceglédi, T., Fényes, H. & Pusztai, G. (2022). The effect of resilience and gender on the persistence of higher education students. *Social Sciences*, 11(3), 93. <https://doi.org/10.3390/socsci11030093>
- Chavkin, N. F. & Williams, D. L. Jr. (1989). Low-income parents' attitudes toward parent involvement in education. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 16(3), 17–28.
- Chee, W-C. & Ullah, R. (2020). Home-based parental involvement amongst Pakistani families in Hong Kong. *Asia Pacific Journal of Education*, 40(2), 127–142. <https://doi.org/10.1080/02188791.2019.1687085>
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of the human capital. *American Journal of Sociology*, (94), 95–120. <https://doi.org/10.1086/228943>
- Csehné Papp, I. (2008). Az oktatás és a munkaerőpiac. *Új Pedagógiai Szemle*, 58(10), 80–84.
- Csók, C. & Hrabéczy, A. (2021a). Honnan jöttünk és hová tartunk? Pályaválasztás és tanulmányi előrehaladási utak. In Pusztai, G. & Szigeti, F. (Eds.), *Lemorzsolódási kockázat és erőforrások a felsőoktatásban* (pp. 57–75). CHERD-Hungary.

- Csók, C. & Hrabéczy, A. (2021b). Többletpontok és pályaválasztás. In Pusztai, G. & Szigeti, F. (Eds.), *Előrehaladás és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban* (pp. 33–36). CHERD-Hungary.
- Csók, C. & Hrabéczy, A. (2021c). A középiskola típusa. In Pusztai Gabriella & Szigeti Fruzsina (szerk.), *Előrehaladás és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban* (pp. 31–32). CHERD-Hungary.
- Csók, C. (2020). Szociális és pedagógiai segítő hivatást választók munkaerőpiaci jellemzői. In Szabó, Cs. (Ed.), *XXIII. Tavaszi Szél Tanulmánykötet* (pp. 113–127). Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Csók, C. (2021). Egy előre bejelentett negatív megtérülés krónikája. *Civil Szemle*, (különszám), 207–232.
- Csók, C. (2019). The social recruitment basis of the helping professionals. In Mándy, Zs., Mező, L. D. & Mező, F. (Eds.), *InterTalent Unideb 2018* (pp. 113–119). Debreceni Egyetem.
- Csók, C., Hrabéczy, A. & Németh, D. K. (2019). Focus on the dropout students' secondary school experience and career orientation. *Hungarian Educational Research Journal*, 9(4), 708–720. <https://doi.org/10.1556/063.9.2019.4.57>
- Desforges, C. & Abouchar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: A literature review*. Research Report RR433. Department for Education and Skills.
- DiMaggio, P. (1982). Cultural capital and school success. *American Sociological Review*, 47(2), 189–201. <https://doi.org/10.2307/2094962>
- Dinyáné Szabó, M., Pusztai, G. & Szemerszki, M. (2019). Lemorzsolódási kockázat az orvostanhallgatók körében. *Orvosi Hetilap*, 160(21), 829–834. <https://doi.org/10.1556/650.2019.31408>
- Engler, Á. (2010). A családi háttér szerepe a felsőfokú továbbtanulásban. *Iskolakultúra*, 20(10), 28–37.
- Epstein, J. L.; Sanders, M. G.; Simon, B. S.; Salinas, K. C.; Jansorn, N. R. & Van Voorhis, F. L. (2009). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Corwin Press.
- Epstein, L. J. & Sanders, G. M. (2006). *Connecting home, school and community: New directions for social research*. Johns Hopkins University.
- Fehérvári, A. (2014). A felsőoktatási szakképzés első éve. *Felsőoktatási Műhely*, (1), 65–77.
- Fényes, H. (2009a). Nemek szerinti iskolai eredményesség és a férfihátrány hipotézis. *Magyar Pedagógia*, 109(1), 77–101.
- Fényes, H. (2009b). Az eltérő nemi szerepekkel kapcsolatos viselkedés a felsőfokú jelentkezésben és az intézményválasztásban. *Iskolakultúra*, 19(5–6), 106–112.

- Fényes, H. (2010). *A nemi sajátosságok különbségének vizsgálata az oktatásban. A nők hátrányainak felszámolódása?* Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Fényes, H. (2021). Perzisztencia. In Pusztai, G. & Szigeti, F. (Eds.), *Előrehaladás és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban* (pp. 40–41). CHERD-Hungary.
- Fényes, H. (2015). Gender differences in higher education efficiency and the effect of horizontal segregation by gender. *Journal of Social Research & Policy*, 6(2), 83–103.
- Forray R., K. & Kozma, T. (1992). Az ifjúság továbbtanulási szándékai és elhelyezkedési lehetőségei. In Forray R., K. & Kozma, T. (Eds.), *Társadalmi tér és oktatási rendszer* (pp. 32–52). Akadémiai Kiadó.
- Gáti, A. (2010). Társadalmi háttér és mobilitás. In Garai, O., Horváth, T., Kiss, L., Szép, L. & Veroszta, Zs. (Eds.), *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010* (pp. 155–176). Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály.
- Green, C. L., Walker, J. M. T., Hoover-Dempsey, K. V. & Sandler, H. M. (2007). Parents' motivations for involvement in children's education: An empirical test of a theoretical model of parental involvement. *Journal of Educational Psychology*, 99(3), 532–544. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.99.3.532>
- Györgyi, Z. (2010). Munkaerőpiaci esélyek, munkaerőpiaci stratégiák. In Garai, O., Horváth, T., Kiss, L., Szép, L. & Veroszta, Zs. (Eds.), *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010* (pp. 37–58). Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Hegedűs, R. (2016). Hátrányos helyzetűek és munkaerőpiaci prognózisok. In Pusztai, G., Bocsi, V. & Ceglédi, T. (Eds.), *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke* (pp. 150–165). Partium Könyvkiadó – Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó.
- Imre, N. (2015). A szülői részvétel formái és hatása a tanulói eredményességre. In Arató, F. (Ed.), *Horizontok II. A pedagógusképzés reformjának folytatása* (pp. 27–139). Pécsi Tudományegyetem.
- Imre, N. (2017). *A szülői részvétel szerepe a tanulók iskolai pályafutásának alakulásában*. Egyetemi doktori (PhD) értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Kiss, L. (2013). „Alacsony státuszú” szakok az alapképzésben. In Garai, O. & Veroszta, Zs. (Eds.), *Frissdiplomások 2011* (pp. 67–91). Educatio Nonprofit Kft.
- Kocsis, Z., Alter, E. & Pusztai, G. (2022). The role of student employment in persistence and efficiency in STEM higher education. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, 10(4), 831–848. <https://doi.org/10.46328/ijemst.2177>
- Kotler, P. (1999). *A marketingről*. Park Kiadó.
- Kovács, K., Ceglédi, T., Csók, C., Demeter-Karászi, Zs., Dusa, Á. R., Fényes, H., Hrabéczy, A., Kocsis, Zs., Kovács, K. E., Markos, V., Máté-Szabó, B., Németh, D. K., Pally, K., Pusztai, G., Szigeti, F., Tóth, D. A. & Váradi, J. (2019). *Lemorzsolódott hallgatók 2018*. CHERD-Hungary.

- Kozma, T. (2001). *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Liskó, I. (2003). Továbbtanulási ambíciók és esélyek. *Educatio*, 12(2), 222–235.
- Márkus, Zs. (2015). Pedagógushallgatók a kisebbségi és a többségi felsőoktatásban. In Pusztai, G. & Ceglédi, T. (Eds.), *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban* (pp. 75–91). Partium Könyvkiadó – Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó.
- Nagy, P. T. (2010). *Utak felfelé. Oktatás és társadalmi mobilitás a 19-20. századi Magyarországon*. Új Mandátum Kiadó.
- Ntekane, A. (2018). Parental involvement in education. *ResearchGate*, 1–5.
<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36330.21440>
- Polónyi, I. (2002). *Az oktatás gazdaságtana*. Osiris Kiadó.
- Polónyi, I. (2015). Pedagógusbérek – mindig lent? *Educatio*, 24(1), 30–46.
- Pusztai, G. & Márkus, Zs. (2017). Magyar hallgatók a Kárpát-medence felsőoktatási intézményeiben. In Pusztai, G. & Márkus, Zs. (Eds.), *Szülőföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl* (pp. 129–154). Debreceni Egyetemi Kiadó.
https://doi.org/10.5484/markus_szulofoldon_magyarul
- Pusztai, G. & Szigeti, F. (2021). *Előrehaladás és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban*. CHERD-Hungary.
- Pusztai, G. (2004). *Iskola és közösség: felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Gondolat Kiadó.
- Pusztai, G. (2009). *A társadalmi tőke és az iskola*. Új Mandátum Könyvkiadó.
- Pusztai, G. (2011). *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig: hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban*. Új Mandátum Kiadó.
- Pusztai, G. (2015a). Középiskolai hozzájárulás a hivatás formálódásához. Pedagógushallgatók és társaik összehasonlítása a kibocsátó középiskola fenntartója szerint. In Pusztai, G. & Ceglédi, T. (Eds.), *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében* (pp. 136–154). Partium Könyvkiadó – Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó.
- Pusztai, G. (2015b). Eredményesek-e az eredményesség kutatói? In Pusztai, G. & Kovács, K. (Eds.), *Ki eredményes a felsőoktatásban?* (pp. 7–8). Partium Könyvkiadó – Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó.
- Pusztai, G. (2015c). Tanulmányi eredményességet támogató tényezők az egyetem falain belül és kívül. In Pusztai, G. & Kovács, K. (Eds.), *Ki eredményes a felsőoktatásban?* (pp. 79–96). Partium Könyvkiadó – Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó.

- Pusztai, G. (2016). Az intézményi hatás és forrásai. In Pusztai, G., Bocsi, V. & Ceglédi, T. (Eds.), *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke* (pp. 112–136). Partium Könyvkiadó – Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó.
- Pusztai, G. (2020). A reziliens szülővé válást támogató tényezők nyomában. *Kapocs*, 19(2), 51–64.
- Pusztai, G., Ceglédi, T., Bocsi, V., Kovács, K., Dusa, Á. R., Márkus, Zs. & Hegedűs, R. (2015). *Pedagógusjelöltek oktatásszociológiai vizsgálata II*. CHERD-Hungary.
- Pusztai, G., Demeter-Karászi, Z., Alter, E., Marincsák, R. & Dabney-Fekete, I. D. (2022). Administrative data analysis of student attrition in hungarian medical training. *BMC Medical Education*, 22(1), 1–10.
<https://doi.org/10.1186/s12909-022-03276-z>
- Rámháp, Sz. (2017). *Felsőoktatási továbbtanulási motivációk Magyarországon a változó ifjúság és a piacosodó felsőoktatás tükrében*. Egyetemi doktori (PhD) értekezés. Széchenyi István Egyetem.
- Róbert, P. (1986). *Származás és mobilitás. Rétegződés-modell vizsgálat VII*. Társadalomtudományi Intézet.
- Róbert, P. (2000). Bővülő felsőoktatás: ki jut be? *Educatio*, 9(1), 79–94.
- Sheldon, S. B. & Epstein, J. L. (2005). Involvement counts: Family and community partnerships and mathematics achievement. *The Journal of Educational Research*, 98(4), 196–207. <https://doi.org/10.3200/JOER.98.4.196-207>
- Szabó, A. (2012). A magyar egyetemisták és főiskolások társadalmi helyzete. In Szabó, A. (Ed.), *Racionálisan lázadó hallgatók 2012. Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I*. (pp. 25–44). Belvedere Meridionale.
- Szigeti, F. (2021). Demográfiai jellemzők és a szülők iskolai végzettsége. In Pusztai, G. & Szigeti, F. (Eds.), *Előrehaladás és lemorzsolódási kockázat a felsőoktatásban* (pp. 18–20). CHERD-Hungary.
- Tódor, I. (2019). *Az iskolaválasztás döntésmechanismusai. Székelyföldi középiskolások szektorközi metszetben*. Egyetemi doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem.
- Tódor, I. (2022). Rational choice theories and school career. In Pusztai, G. (Ed.), *Sociology of education: Theories, communities and contexts* (pp. 45–58). DUPress.
- Vargha, B. T., Németh, E. & Borcsiczky, Zs. (2021). Integritási kockázatok és kontrollók világjárvány idején. *Polgári Szemle*, 17(4–6), 116–129.
- Veroszta, Zs. (2015). *Frissdiplomások 2014. Kutatási zárótanulmány – Diplomás Pályakövetési Rendszer országos kutatás*. Educatio Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály.
- Veroszta, Zs. (2016). *Frissdiplomások 2015. Kutatási zárótanulmány – Diplomás Pályakövetési Rendszer országos kutatás*. Oktatási Hivatal Felsőoktatási Elemzési Főosztály.

Clustered higher education structure? The impact of expected earnings on retention in higher education

According to the international literature, career choice is a decision process influenced by value orientation, motivation and inclination based on a rational consideration of available resources and the perceived realities of the family and the student (Boudon, 1998; Pusztai, 2015a). Students' aspirations for further education are a well-researched area. Empirical studies focus on searching for moratorium search, following intergenerational patterns, and the drivers of knowledge and relationship orientation (Pusztai, 2015a; Kovács et al., 2019). This paper aims to highlight why using experiential pedagogy in today's classrooms is indispensable. We conducted our analysis using a database of quantitative research among students in five countries (PERSIST 2019). Based on expected earnings, we divided respondents into three terciles (below average, average, and above average), along which we examined their social and educational background (N=2166). Our results show that social status and secondary school attainment are associated with students' career choices. However, the role of these background factors seems to weaken throughout students' higher education careers due to different selection mechanisms in the different educational fields.

Keywords: *higher education, career choice, expected earnings, persistence*